

Nejméně rozvinuté země: ekonomický (a kvantitativní) pohled na rozvoj

Ing. Mgr. Jaromír Harmáček, Ph.D.

Katedra rozvojových studií PřF UP

jaromir.harmacek@upol.cz

O čem bude řeč?

- ekonomie rozvoje ... co to je (ekonomický) rozvoj?
- video: Hans Rosling – statisticko-ekonomický pohled na rozvoj
- Nejméně rozvinuté země (LDCs) a problémy jejich rozvoje
- ekonomie rozvojové pomoci

Ekonomie rozvoje: co je to rozvoj?

- pozitivní společenská změna (???)
- imanentní rozvoj (vnitřní, samovolný, zevnitř komunit)
- intencionální rozvoj (iniciovaný zvnějšku – domácí vládou, zahraničními partnery apod.; **domácí činitelé by měli převažovat**)
- ROZVOJ = pozitivní změna v určité společnosti, která byla podnícena intervencí zvnějšku (**zdaleka NE JEN rozvojovou pomocí**)
- současný pohled na rozvoj: snižování chudoby a plnění MDGs
- přesná definice ani přístup neexistuje: subjektivní, etická, politická otázka – **rozvoj není technická záležitost!**

Ekonomie rozvoje: co je to rozvoj?

rozvoj lze vnímat třemi základními způsoby:

- **historicky**
 - **indikátorově**
 - **postmodernisticky**
-
- který z nich relevantní pro ekonomii rozvoje?
 - **indikátorový:** měří míru progresivní změny **x** paternalismus: implikuje, že víme, co je dobré pro jiné společnosti, resp. že pro všechny společnosti je dobré totéž:
 - lepší zdraví, delší život, vyšší vzdělání, nižší chudoba, větší bohatství, větší spotřeba atd. => tyto předpoklady pro ekonoma zásadní...

Co je ekonomie rozvoje?

= rozvojová ekonomie

Wikipedia: *Rozvojová ekonomie je oborem ekonomie, který se zabývá ekonomickými aspekty procesu rozvoje v zemích s nízkým důchodem.*

Todaro, Smith (2012): *Studium toho, jak ekonomiky prochází transformací ze stagnace k růstu a ze statusu nízkého důchodu k vysokému důchodu a jak překonávají problémy absolutní chudoby.*

Ray (1998): *Předmět, který studuje ekonomickou transformaci rozvojových zemí.*

=> zabývá se procesem ekonomického růstu a transformace RZ

Co je ekonomie rozvoje?

- zkoumá **ekonomický rozvoj** = ekonomický růst + socio-ekonomická transformace
- **ekonomický růst**: zásadní souvislost s (ekonomickým) rozvojem
- **transformace** = socioekonomické:
 - vysoká porodnost => nízká porodnost
 - krátký život => dlouhý život
 - vysoké míry chudoby => zanedbatelná chudoba
 - podvýživa => dostatečná výživa
 - nízké příjmy => vysoké příjmy
 - urbanizace
 - industrializace (↓zemědělství → ↑ průmyslu, resp. služeb)
 - přesun ekon. aktivit z neformálního do formálního sektoru ...
 - ...atd...

Ilustrace (socio)ekonomického pohledu na rozvoj

- [TEDx: videopřednáška Hanse Roslinga](#)

Co z videa vyplývá?

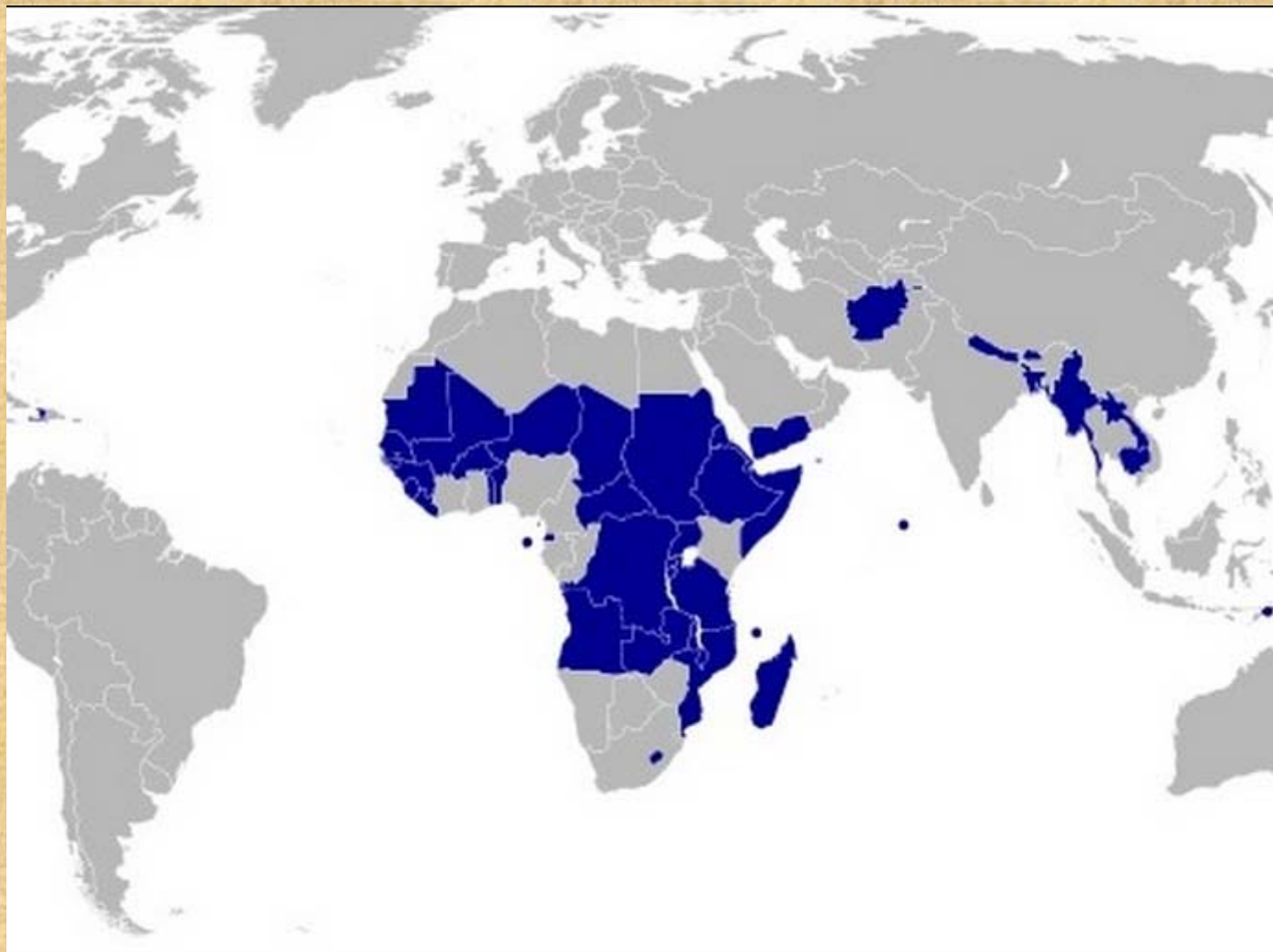
- (socioekonomický) rozvoj se dá měřit (indikátorový pohled)
- obrovská dynamika rozvoje v rozvojových zemích
 - zvláště Afrika cca od roku 2000
 - The Economist 5/2000: *Hopeless Africa*
 - The Economist 12/2013: Emerging Africa: A hopeful continent
- pozor na průměrná data pro jednotlivé regiony či země, realita je mnohem komplikovanější (viz rozdíly v jednotlivých zemích)

CO Z VIDEOA NEVYPLÝVÁ?

- pozor na kvalitu dat – za rok 2013 vzrostlo HDP Nigérie o 89 %
- průměrný vývoj rozvojových zemí pozitivní **x** existují **LDCs** – také dynamický vývoj, ale z nízkého základu + významné komplikace

Nejméně rozvinuté země (LDCs)

- nejméně rozvinuté, nejchudší, ekonomicky nejslabší a nejzranitelnější státy světa



Nejméně rozvinuté země (LDCs)

- vznik: 1971, OSN
- cíl: poskytování speciální asistence těmto zemím
- 48 zemí světa
 - 34 = subsaharská Afrika
 - 08 = Asie
 - 05 = Pacifik
 - 01 = Haiti
- ¼ států světa, 15 % rozlohy států světa, 12 % světové populace X
1% světového HDP a 1 % světového exportu i importu...
- 30 % světové rozvojové pomoci

Nejméně rozvinuté země (LDCs)

od roku 1981 => 4 mezinárodní konference zaměřené na LDCs

- 1981 Paříž
- 1990 Paříž
- 2001 Brusel
- 2011 Istanbulu => **Istanbulský akční plán** – 3 hlavní návrhy:
 1. odstranění netarifních obchodních bariér vůči LDCs
 2. zvýšení rozvojové pomoci pro LDCs
 3. do roku 2020 snížit počet LDCs na polovinu (...)

Kritéria pro klasifikaci LDCs

1. nízký příjem (HND per capita)
 - nižší než 922 USD (pro graduaci 1190 USD)
2. nízký index lidského kapitálu (HAI)
 - index 4 indikátorů (25% váhy): 1) podíl podvyživené populace; 2) dětská úmrtnost (U-5); 3) gramotnost dospělých; 4) hrubé míry zápisů do sekundární úrovně vzdělání
3. vysoký index ekonomické zranitelnosti (EVI)
 - složený ze 2 indexů, celkem 6 sub-indexů a 8 indikátorů
4. populace menší než 75 mil.

LDCs: počet států a jejich fluktuace

- seznam států je každé tři roky revidován; pokaždé musí být schválen VS OSN
- mnohem více inkluzí než graduací, počet LDCs se od vzniku skupiny v roce 1971 (25) téměř zdvojnásobil (49)...
- 1. graduace = 1994 Botswana; pak 2007 Kapverdy a 2011 Maledivy
- v roce 2010 měla graduaovat Samoa – kvůli dopadům tsunami graduace odložena na rok 2014 (graduace již proběhla)
- za způsobilé ke graduaci (na základě splnění graduačních kritérií) označeny také Vanuatu, Tuvalu a Rovníková Guinea => RG a Vanuatu graduace doporučena, Tuvalu ne

LDCs: počet států a jejich fluktuace

Tabulka 3 – Změny na seznamu LDCs (1971 až 2012)

Rok	Směr změny	Země
2012	← inkluze (49)	Jižní Súdán
2011	graduace → (48)	Maledivy
2010	graduace → (49)	<i>Samoa (graduace v důsledku tsunami odložena na 2014)</i>
2007	graduace → (49)	Kapverdy
2003	← inkluze (50)	Východní Timor
2000	← inkluze (49)	Senegal
1994	graduace → (48)	Botswana
	← inkluze (49)	Angola, Eritrea
1991	← inkluze (47)	DR Kongo, Kambodža, Madagaskar, Šalomounovy ostrovy, Zambie
1990	← inkluze (42)	Libérie
1988	← inkluze (41)	Mosambik
1987	← inkluze (40)	Myanmar
1986	← inkluze (39)	Kiribati, Mauritánie, Tuvalu
1985	← inkluze (36)	Vanuatu
1982	← inkluze (35)	Džibutsko, Rovnická Guinea, Svatý Tomáš a Princův ostrov, Sierra Leone, Togo
1981	← inkluze (30)	Guinea-Bissau
1977	← inkluze (29)	Kapverdy, Komory
1975	← inkluze (27)	Bangladéš, Gambie, Středoafriická republika; <i>Sikkim se stal součástí Indie</i>
1971	← vznik skupiny (25)	Afghánistán, Benin, Bhútán, Botswana, Burkina Faso, Burundi, Čad, Etiopie, Guinea, Haiti, Jemen, Laos, Lesotho, Malawi, Maledivy, Mali, Nepál, Niger, Rwanda, Samoa, Sikkim, Somálsko, Súdán, Tanzanie, Uganda

Zdroj: CDP (2008).

Ilustrace socioekonomického vývoje LDCs

- dynamika je patrná, stejně jako zaostávání oproti jiným skupinám zemí ve světové ekonomice

Geografické charakteristiky LDCs

Tabulka 5 – Index vzdálenosti od světových trhů

Index vzdálenosti od světových trhů	
Asijské LDCs	55,2
Africké LDCs	56,2
Oceánské LDCs	59,9
LDCs jako celek	56,1
Rozvojové země mimo LDCs*	47,8
s nižším středním příjmem	52,4
s vyšším středním příjmem	46,2
s vysokým příjmem	39,8

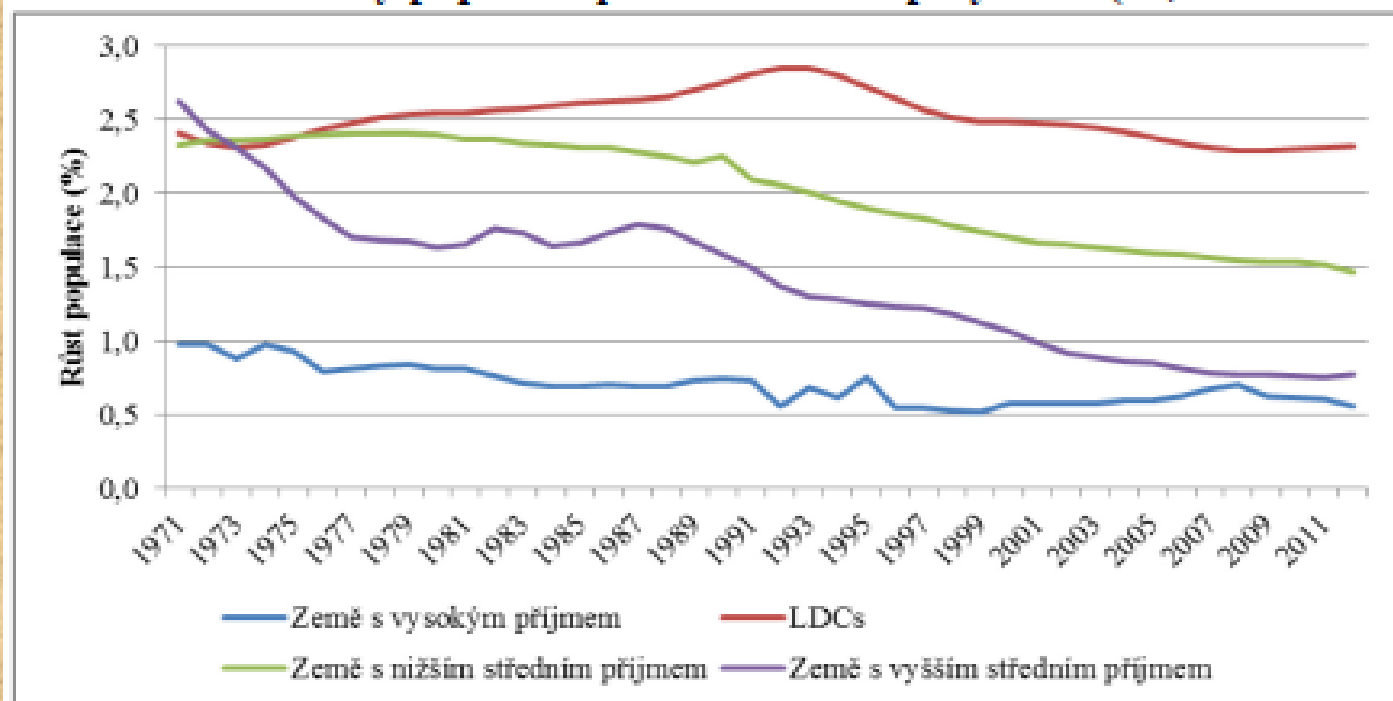
Zdroj: Autorovy výpočty na základě údajů UN DESA (2013a).

*Poznámka: *Hodnota indexu není dostupná pro všechny rozvojové země mimo LDCs, zejména pro post-sovětské země západní a střední Asie a některé ostrovní státy.*

Demografické charakteristiky LDCs

- LDCs podle populace => nižší variabilita LDCs, většina LDCs méně než 40 mil. obyv. (pouze 5 více než 40 mil., 10 méně než 1 mil.)
- vysoké a neklesající přirozené přírůstky, pomalu klesající fertilita, vysoká etnicko-lingvistická frakcionalizace

Graf 11 – Přírůstky populace pro LDCs a skupiny zemi (% , 1970–2012)



Zdroj: Zpracováno autorem podle dat World Bank (2013).

Demografické charakteristiky LDCs

Tabulka 6 – Index etnicko-lingvistické frakcionalizace

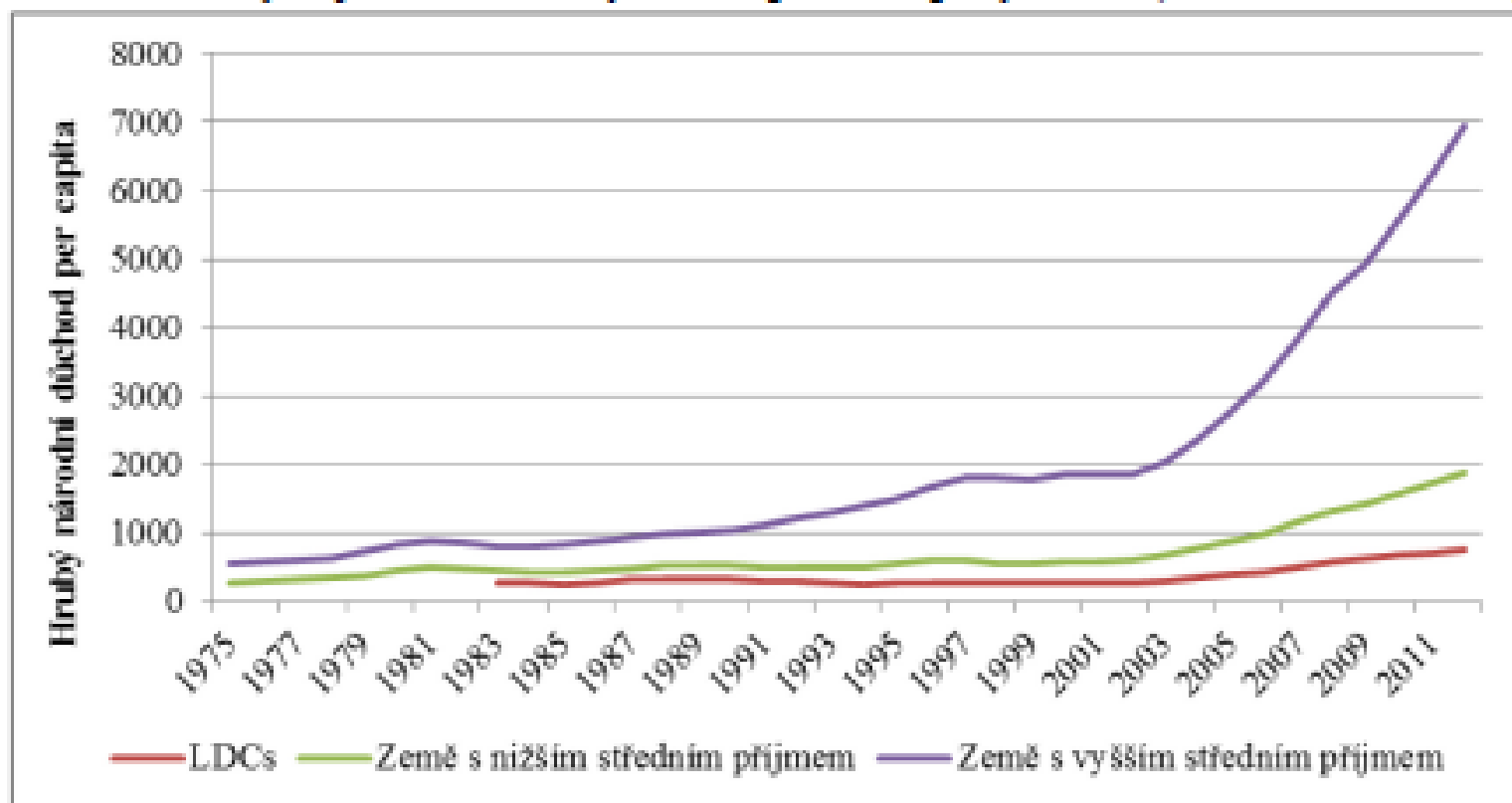
Skupina zemí	Index frakcionalizace (0–1)		
	Etnická	Jazyková	Náboženská
<i>Africké LDCs</i>	0,68	0,64	0,45
<i>Asijské LDCs</i>	0,47	0,42	0,23
<i>Oceánské LDCs</i>	0,10	0,30	0,57
LDCs (jako celek)	0,57	0,56	0,43
Země s nižším středním příjmem	0,46	0,45	0,46
Země s vyšším středním příjmem	0,43	0,30	0,43
Země s vysokým příjmem	0,30	0,30	0,45

Zdroj: Autorovy výpočty na základě dat Alesina et al. (2003).

Ekonomické charakteristiky LDCs

- ekonomická úroveň – HND/ob., velmi nízká, nicméně od roku 2000 se postupně zvyšuje; oproti zemím s vysokým příjmem LDCs de facto zchudly (resp. si nepolepšily, měřeno PPP)

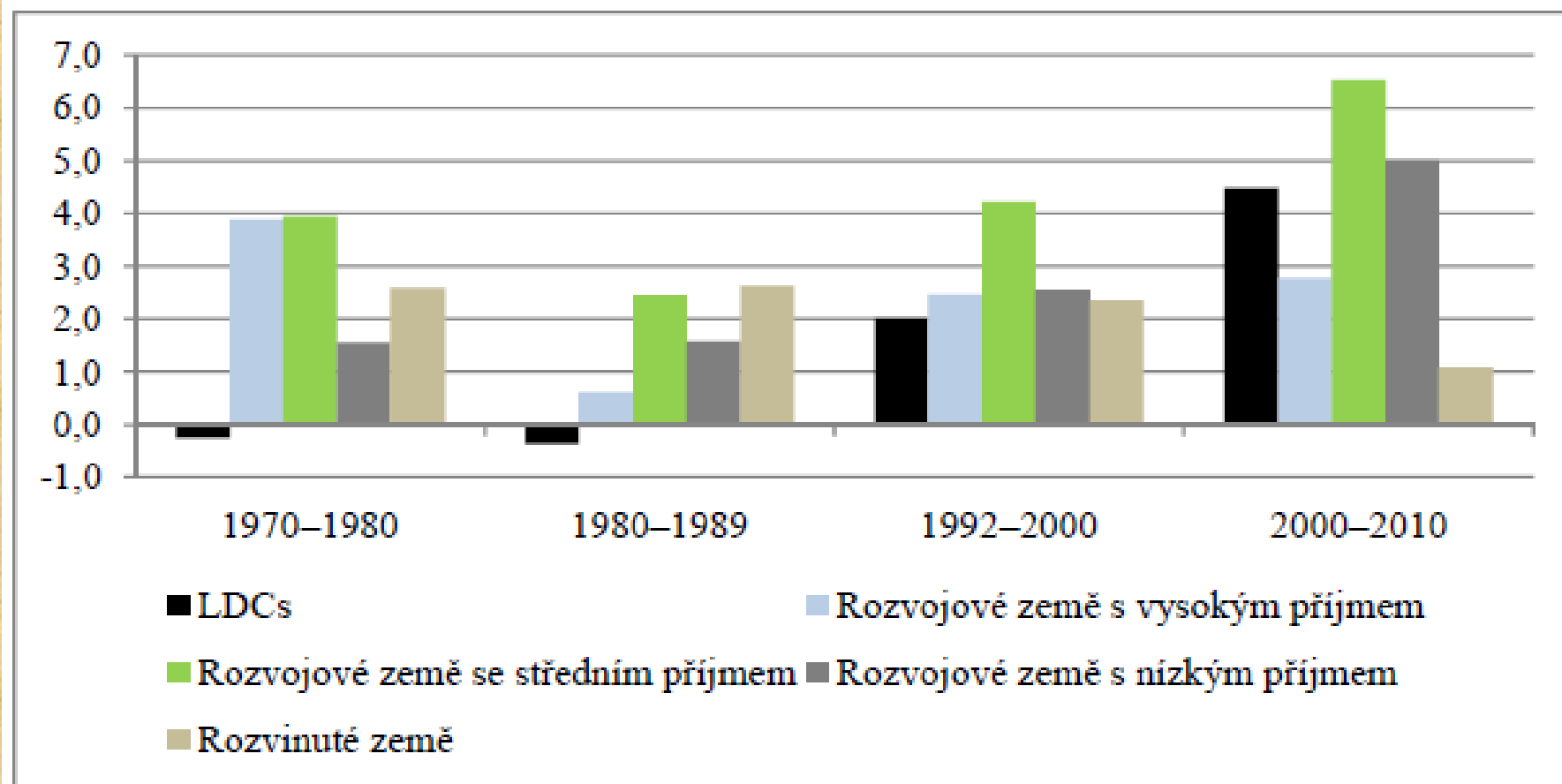
Graf 13 – Vývoj HND na obyvatele pro skupiny zemí (USD, 1975–2011)



Zdroj: Zpracováno autorem podle dat World Bank (2013).

Ekonomický růst LDCs

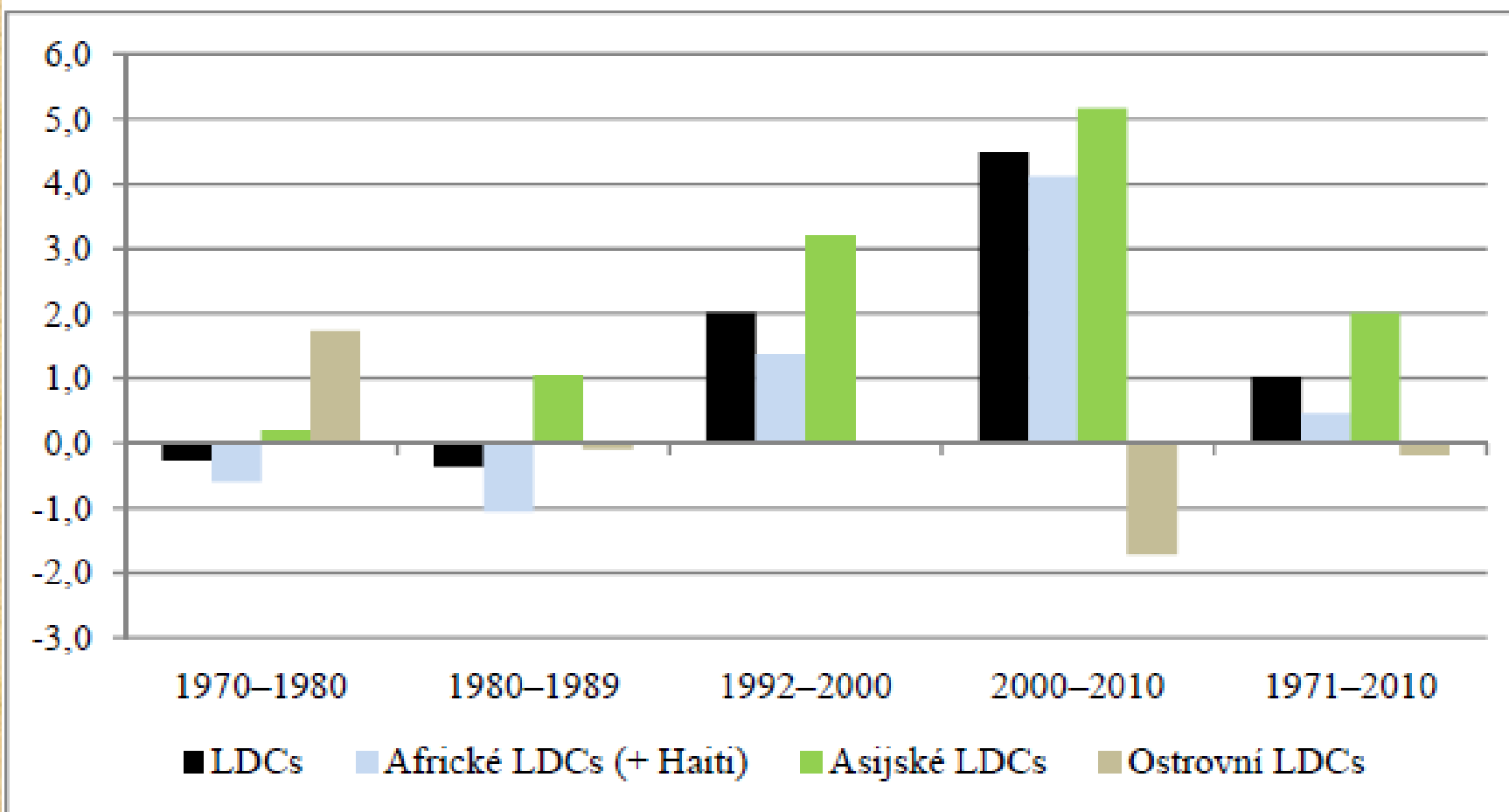
Graf 11 – Průměrné roční míry růstu HDP na obyvatele pro skupiny zemí (%)



Zdroj: Zpracováno autorem podle dat UNCTAD (2011).

Ekonomický růst LDCs

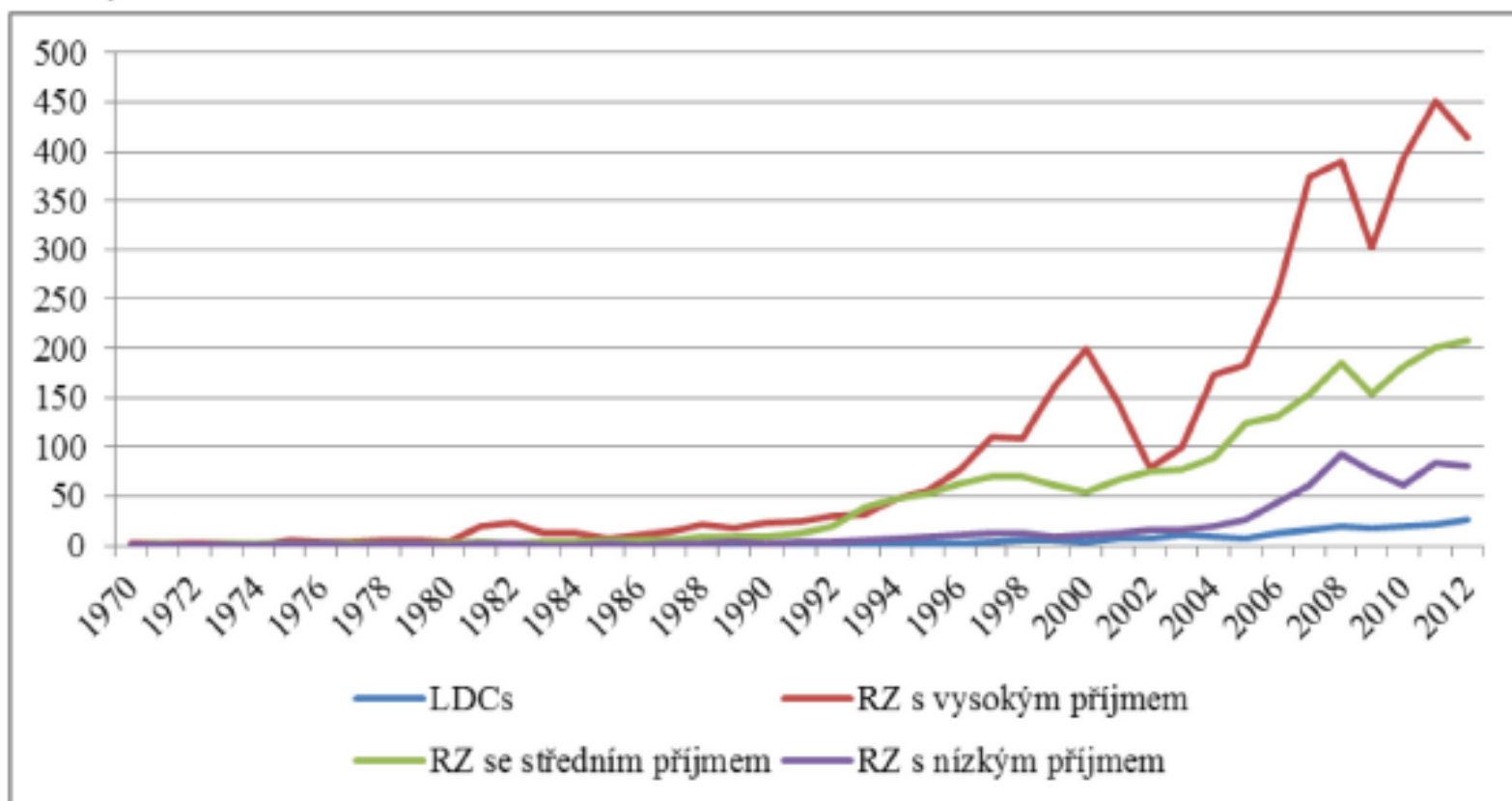
Graf 13 – Průměrné roční míry růstu HDP na obyvatele pro podskupiny LDC (%)



Zdroj: Zpracováno autorem podle dat UNCTAD (2011).

Příliv zahraničního kapitálu do LDCs

Graf 19 – Vývoj přílivu FDI pro LDCs a skupiny zemí (1970–2010, mld. USD)



Zdroj: Zpracováno autorem podle dat UNCTAD (2013).

Sociální charakteristiky LDCs

- míry chudoby v LDCs jasně nejvyšší, pokud srovnáme s ostatními skupinami zemí (ale značná nedostupnost dat pro LDCs...)
- v rámci LDCs jsou to zejména africké země s vysokými mírami, zejména pak na venkově
- relativně velké rozdíly mezi zeměmi, pokud jde o mezinárodní míru 1,25 USD na den: některé LDCs 80 %, jiné kolem 20 %...
- obdobně nedostupná a současně také heterogenní jsou data měřící (příjmovou) nerovnost v rámci LDCs (od 65 % po 31 %)

Tabulka 8 – Podíl populace žijící pod hranicí chudoby

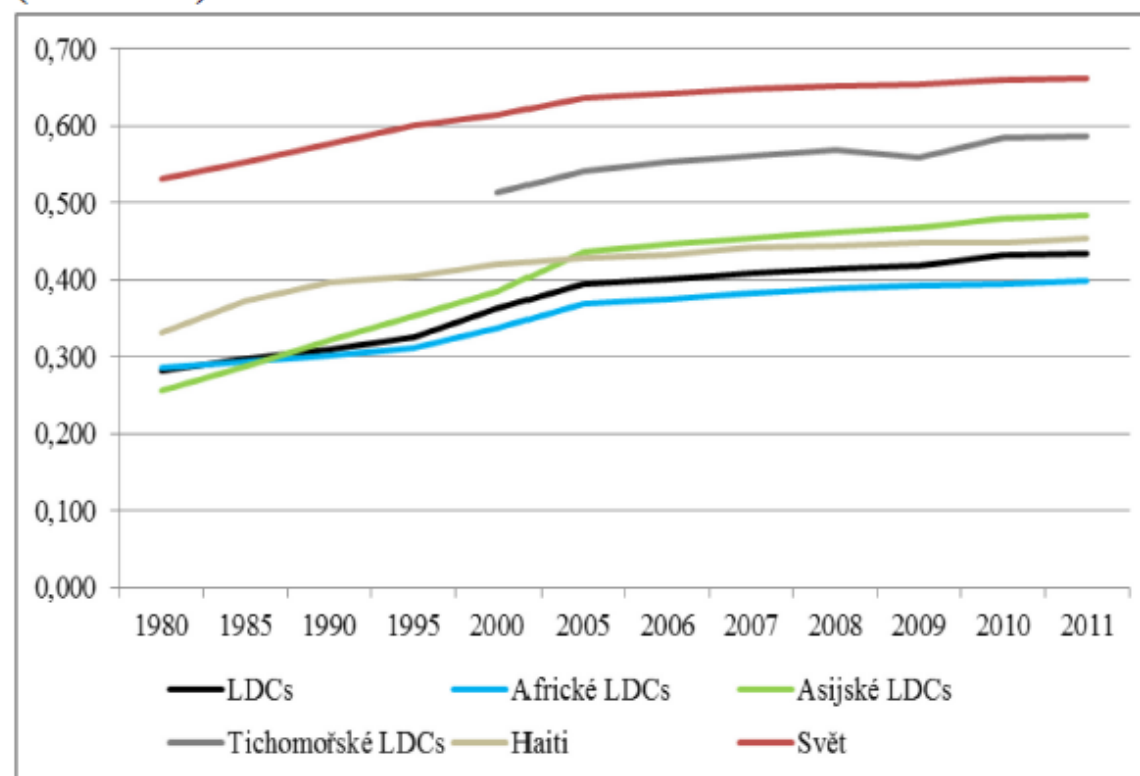
	Národní hranice chudoba			Mezinárodní hranice chudoby	
	Celkem	Venkov	Město	< 1,25 USD	< 2,00 USD
LDCs celkem	46,5%	50,2%	33,1%	49,7%	76,8%
Africké LDCs*	51,8%	55,7%	38,0%	52,4%	77,5%
Asijské LDCs**	37,3%	41,0%	24,5%	44,0%	75,4%

*Zdroj: Zpracováno autorem podle dat World Bank (2011) a AEO (2011). Poznámky: * včetně Haiti. ** včetně Východního Timoru.*

Lidský rozvoj v rámci LDCs

- měřený indexem lidského rozvoje (HDI), jedním z nejpoužívanějších rozvojových indikátorů

Graf 33 – Vývoj HDI v LDCs ve srovnání se světovým průměrem (1980–2011)



Zdroj: Zpracováno autorem podle dat UNDP (2012).

Faktory ekonomického zaostávání LDCs

(Moss, 2007)

1. Vybavenost ekonomik (endowments)
 - geografické faktory, klima, demografické faktory, etnicita
2. Ekonomické politiky (včetně obchodních)
 - deformace tržních vztahů, nadměrná regulace ekonomik
3. Instituce a vládnutí
 - neexistence a neschopnost institucí zajistit ekonomický progres
4. Ostatní
 - sousedské efekty; konflikty
 - zranitelnost šoky (vlivem nízké diverzifikace)
 - past chudoby
 - nedostatek demokracie
 - **příliš/málo rozvojové pomoci?**

Faktory a řešení ekonomického zaostávání LDCs

(Collier, 2007)

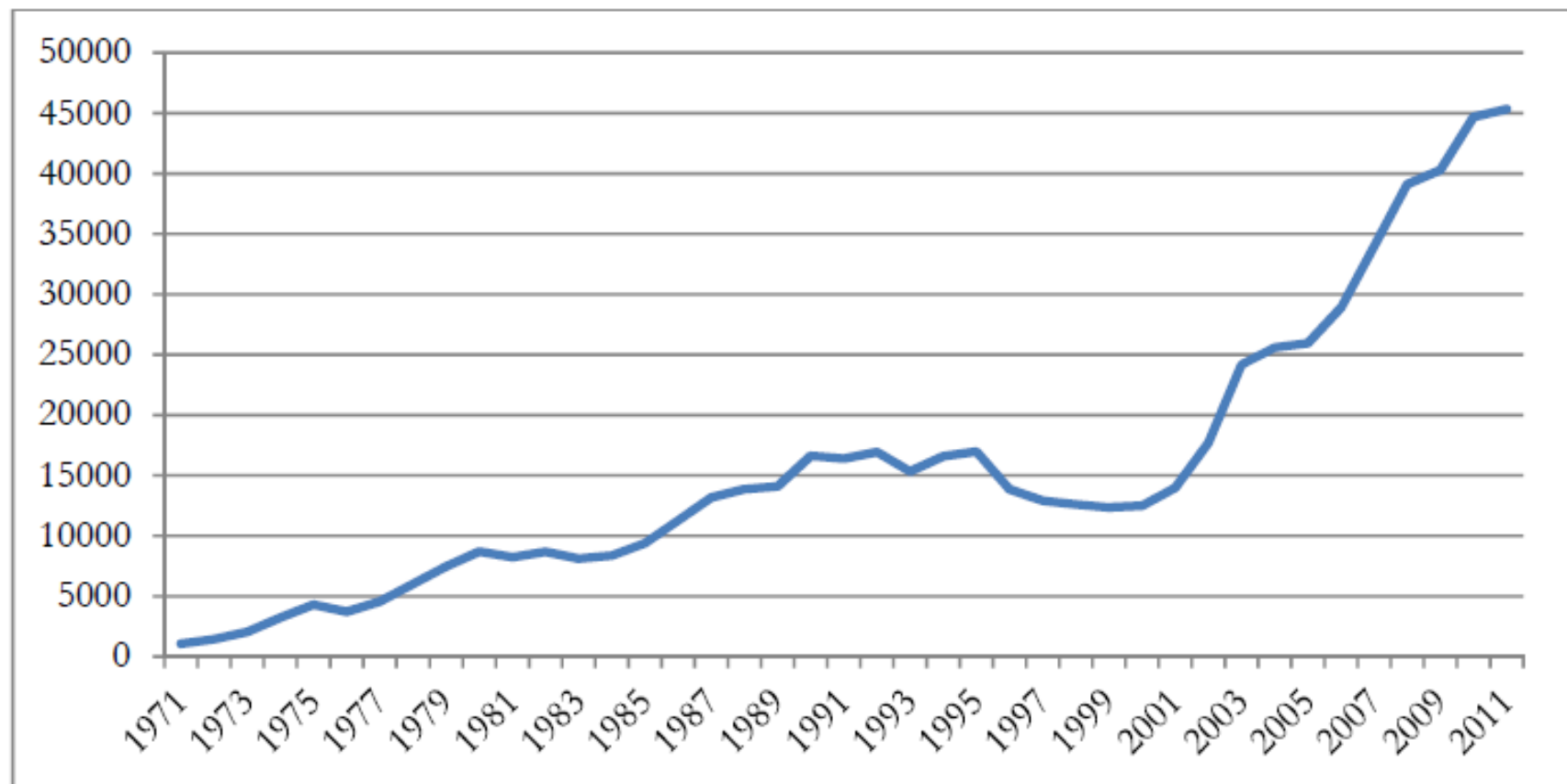
1. past vnitrozemskosti
=> podpora regionální integrace, investice do dopravních sítí atd.
2. past konfliktů
=> cílené vojenské intervence + mezinárodní normy pro post-konfliktní situace
3. past nerostných surovin
=> vznik mezinárodních norem podporujících transparentní zacházení s příjmy z těžby nerostného bohatství
4. past špatného vládnutí
=> mezinárodní normy pro rozpočtovou transparentnost a demokracii
5. marginalizace LDCs ve světové ekonomice
=> volný obchod s LDCs a ochrana vůči asijským exportérům (výhoda LDCs)

Co v realitě mezinárodní společenství dělá?

- když tohle víme, proč nějaká skupina LDCs pořád existuje?
 - **rozvoj není technická záležitost...**
 - **LDCs nelze rozvinout, budou se samy rozvíjet**
- co v realitě mezinárodní společenství dělá?
 - 1. zvýhodňuje LDCs v mezinárodním obchodě (například EBA)**
=> např. podle Colliera je tento druh preferencí neúčinný (data to dokazují)
 - 2. chce preferovat LDCs v alokaci rozvojové pomoci**
=> asi 30 % světové ODA jde do LDCs
=> bylo by k něčemu navýšení? výzkumy ukazují, že rozvojová pomoc k socioekonomickému rozvoji zemí příliš nepomáhá

Příliv rozvojové pomoci do LDCs

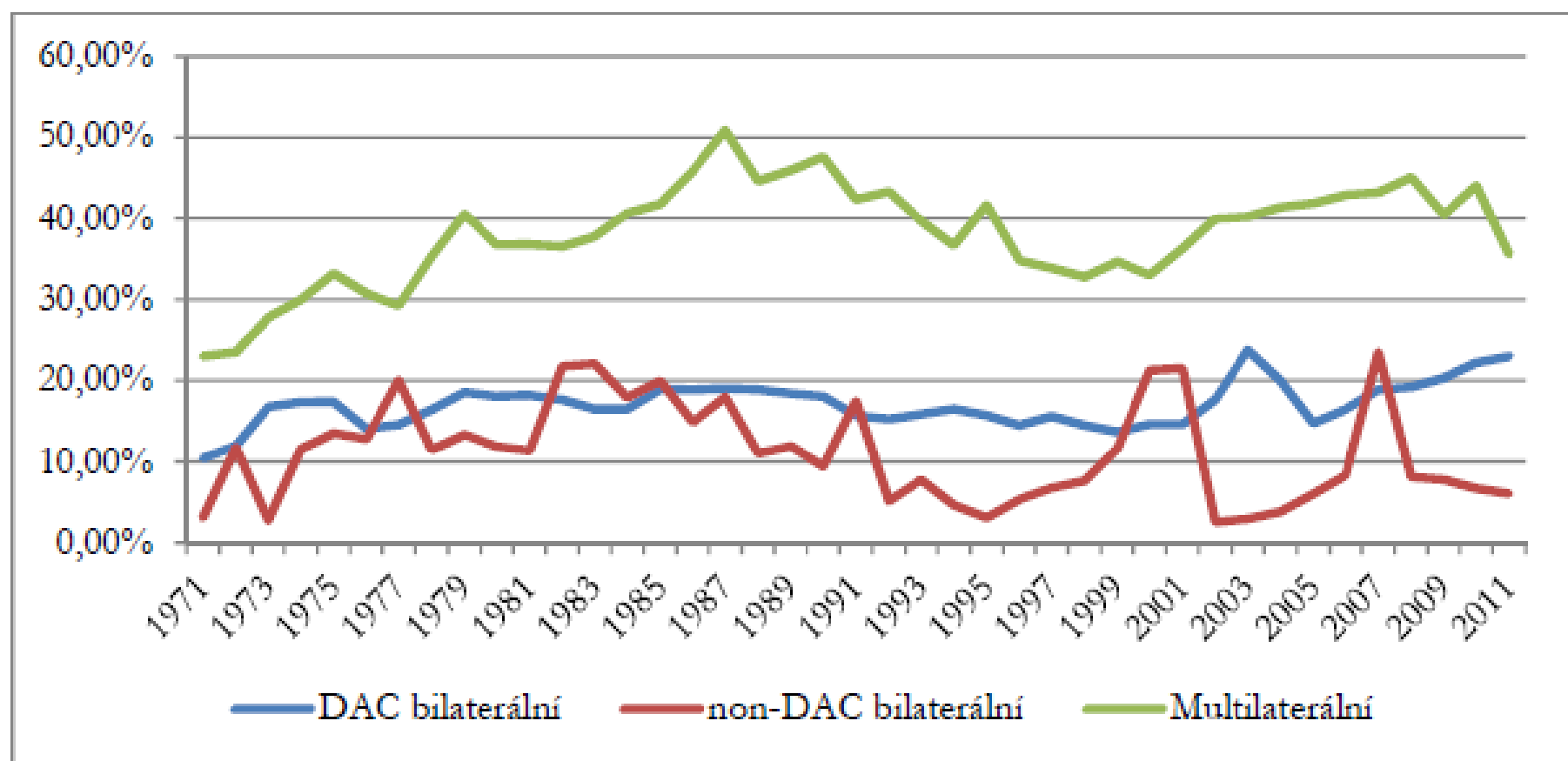
Graf 23 – Oficiální rozvojová pomoc (ODA) do LDCs celkem (mil. USD, 1971–2011)



Zdroj: Zpracováno autorem na základě dat OECD, 2013.

Preference LDCs v rozvojové spolupráci?

Graf 26 – Vývoj podílu ODA do LDCs na celkové ODA skupin donorů (% , 1971–2011)



Zdroj: Zpracováno autorem na základě dat OECD, 2013.

Ekonomie rozvojové pomoci

- **pomáhá rozvojová pomoc?**
 - po 50 letech pomoci stále zhruba polovina africké populace žije pod hranicí chudoby (1,25 dolar/den) => otázka efektivity?
 - spousta úspěšných projektů a programů X obrovské plýtvání bez výsledků (+ 50 % pomoci RZ přímo nepomáhá...)

Ekonomie rozvojové pomoci

- **podporuje rozvojová pomoc ekonomický růst a rozvoj?**
 - těžká odpověď, obecně spíše ne (cross-country studies v 90. letech) X nedávné výzkumy kontrolující pro specifické charakteristiky příjemců: ano, pokud existují v zemi „dobré politiky“ (nízká inflace, good governance)
 - i v těchto zemích je ale RP efektivní pouze do určité výše, s její rostoucí výší efektivita klesá („klesající výnosy z rozsahu pomoci“)
 - pomoc „investovaná“ do krátkodobých projektů (infrastruktura) má silnější dopady na ekonomický růst než např. investice do lidského kapitálu (/ne/projeví se v dekáдах)

Ekonomie rozvojové pomoci

- **kolik pomoci je správné množství?**
 - past chudoby => kapitálový „big push“ (čím více pomoci resp. kapitálu, tím lépe), populární v 50s, nyní opět aktuální? X
 - kritika pomoci => mnoho pomoci škodí, závislost = země neschopny postavit se na vlastní nohy
 - pomoc jako problém a příčina africké chudoby (**D. Moyo**) = levný kapitál, země se nereformují, zůstávají pro finanční trhy nekredibilní (pomoc jako brzda rozvoje)
- James Shikwati (economist, Kenya):
"For God's Sake, Please Stop the Aid!"

Děkuji za pozornost!